

معرفی دیدگاه پدیدارشناختی مکس ون منن در تحقیقات تربیتی

مهین برخوردار^۱، حسنعلی بختیار نصرآبادی^۲، طاهره بابازاده^۳

بیان مساله

پدیدارشناسی که یکی از دیدگاههای جدید در سنت فلسفه قاره ای محسوب می شود نوع خاصی از روش تحقیق را در تعلیم و تربیت پیشنهاد می نماید. ون منن^۴ که از اندیشمندان به نام تعلیم و تربیت است کوشش خود را مصروف انجام تحقیقات تربیتی به شیوه پدیدارشناسانه کرده است. از آنجا که در ایران تا به حال پژوهش در خوری پیرامون اندیشه های تربیتی و به خصوص شیوه تحقیقی وی صورت نگرفته است، محقق بر آن است که این متفکر را معرفی و شیوه تحقیق پدیدارشناسانه وی در تحقیقات تربیتی را تبیین نماید.

سوالات پژوهش

دیدگاه پدیدار شناختی ون منن چیست؟
مراحل تحقیق تربیتی از منظر ون منن کدامند؟

چارچوب نظری

پس از هوسرل پدیدار شناسی دستخوش تغییرات فراوانی شد و اندیشمندان زیادی به بسط پدیدار شناسی پرداختند. یکی از این اندیشمندان مکس ون منن است. مکس ون منن در سال 1942 در هلند متولد شد و سالها به تدریس در مقاطع مختلف تحصیلی پرداخت و در نهایت به کانادا مهاجرت کرد. از آن زمان تا کنون در دانشگاههای مختلف کانادا به تدریس و تحقیق مشغول است. وی کار خود را به طور ویژه بر روش های تحقیق در علوم انسانی متمرکز نموده

Mahin.barkhordari@gmail.com

1- دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان
2- دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه اصفهان
3- دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه اصفهان

4- Van manen

است و از آن میان به طور اخص به روش تحقیق پدیدارشناسی در تعلیم و تربیت توجه کرده است.

در روش تحقیق مد نظر ون منن تجربه زیسته دارای اهمیت حیاتی است و برای نوشتن و چگونگی نوشتن در تحقیق پدیدارشناختی اهمیت فراوانی قائل است. البته در این رابطه از دریدا¹ به عنوان اندیشمندی که بسیار به نوشتار پرداخته است تاثیر زیادی پذیرفته است. وی معتقد است ویژگی خاص روش پدیدار شناختی این است که نیازمند زبان ویژه شعر و داستان است تا انجام شود. به نظر وی اهمیت شناخت شناسانه این زبان شاعرانه این است که ساختار متن پدیدار شناختی کمک می‌کند به انتقال اشکالی از معنا که به فهم پدیدار شناختی منحصرند. به بیان دیگر، زبان شاعرانه یک بعد ضروری بررسی پدیدارشناختی است که در احضار یک کیفیت بدیهی خاص از معنای شناختی و غیر شناختی در متن پدیدار شناختی شرکت می‌کند.

در واقع ساختار منطقی متن پدیدار شناختی بدون شک به اندازه علوم انسانی ترین متون پیچیده است. متن‌هایی که شامل برهان، تحلیل، ارجاع و تدابیر بلاغی متنوعی نظیر استعاره، مورد و مثال است که به فراهم کردن، تولید، توضیح و معرفی معنا می‌انجامد. با این وجود تفاوتی که در خوانش متن پدیدارشناختی وجود دارد این است که ابتدا معنا را نشان می‌دهد تا اینکه یک نکته را استدلال کند یا نظریه‌ای را گسترش دهد. البته برهان (تشکیل دلایل، بحث، روشن کردن، متقاعد کردن و نتیجه‌گیری) نیز در بحث پدیدارشناسی پدیدار می‌شود. با وجود این کیفیت برهان عقلی یا دلیل علمی در خدمت نیت پدیدار شناختی " نشان دادن" و " واداشتن به " دیدن" چیزی انجام وظیفه می‌کند. و بدین منظور زبان شاعرانه یک نقش خاص بازی می‌کند.

در حقیقت ون منن (1989) عمل پژوهش را شکلی از نوشتن می‌بیند. نوشتن فکر کردن است. یک نوع ساختار و صورت دادن به خود است. نوشتن اندازه‌گیری و سنجیدن ژرفای چیزهاست؛ به یک حس از ژرفای خود رسیدن است.

از نظر ون منن نوشتن پدیدار شناسانه پنج لایه دارد. اول اینکه ما را از آنچه می‌دانیم جدا می‌سازد، در عین حال نیز با آنچه می‌دانیم از نزدیک متحد می‌سازد. دوم این که نوشتن‌های

¹ Derrida

پدیدارشناختی، ما را از دنیای زندگی دور می‌سازد هم زمان نیز ما را با دنیای زندگی نزدیک تر می‌سازد. سوم این که نوشتن تفکر ما را از متن عمل جدا می‌سازد؛ اما آن را به عمل نیز باز می‌گرداند. چهارم این که نوشتن تجربه ما از جهان را انتزاع می‌کند. فهم کردنمان از جهان را نیز عینی می‌سازد. پنجم اینکه نوشتن، فکر را در قالب چاپ، عینیت می‌بخشد؛ هم زمان نیز فهم کردن چیزهایی را که ما با آنها درگیری واقعی داریم، ذهنی می‌سازد. نوشتن متن پژوهش است. نوشتن توانایی دیدن را تمرین و عمل می‌کند.

روش تحقیق

در این تحقیق برای معرفی و تبیین دیدگاه پدیدارشناسانه ون منن از روش تحلیلی-توصیفی استفاده شده است.

یافته‌ها

ون منن مراحل زیر را برای انجام یک تحقیق پدیدارشناختی در حوزه تعلیم و تربیت پیشنهاد می‌کند:

الف) عنایت به ماهیت تجربه زیست شده

1. تشخیص مساله
2. تدوین سوال پدیدارشناختی
3. تشریح مفروضات و پیش‌درک‌ها و فهم‌ها.

ب) بررسی هستی‌شناختی

4. اکتشاف پدیده: تولید داده
- 1-4. استفاده از تجربه شخصی به عنوان نقطه شروع
- 2-4. ردیابی منابع (ریشه‌شناسی)
- 3-4. جستجوی عبارات مصطلح
- 4-4. به دست آوردن توصیف‌های تجربی از موضوعات
- 5-4. تعیین موقعیت‌های توصیف تجربی در ادبیات، هنر و نظیر آنها.
5. بررسی و تاسی از ادبیات پدیدارشناختی

سومین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران
 روش‌شناسی و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت

ج) اندیشه و تامل پدیدارشناختی

6. انجام تجزیه و تحلیل مبتنی بر موضوع
- 1-6. عریان‌سازی جنبه‌های مرتبط با موضوع در توصیف‌های مربوط به جهان زیست‌شده
- 2-6. جداسازی بیانات مربوط به موضوع
- 3-6. انجام تغییرات زبانی
- 4-6. جمع‌آوری توصیف‌های مربوط به موضوع از منابع هنری
7. تعیین موضوعات اساسی
- د) نوشتن پدیدارشناسی
8. توجه به گفتار زبانی
9. بیان مثال‌های مختلف
10. نوشتن
11. بازنویسی

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد روش تحقیق پدیدارشناسانه و من‌هم‌به‌معرفت‌شناسی شناختی شامل استدلال و عقلانیت اهمیت می‌دهد و هم‌به‌معرفت‌شناسی غیرشناختی یا شهودی همچون شعر و هنر در متون تربیتی پدیدارشناسانه، البته معنامندی و شهود مقدم بر استدلال و استنتاج است. موضوعاتی که با این روش قابل تحقیق هستند موضوعاتی نظیر ترس، امنیت، اعتماد، خطر و... در کودکان و حتی بزرگسالان است که بر تجربه زیسته آنان استوار است؛ موضوعاتی که و من‌آن‌ها را رازآلود معرفی می‌کند مثل تجربه یک کودک از تاریکی، مکان‌هایی مثل زیر زمین، دری که خود به خود باز می‌شود.

نکته مهم در تحقیق پدیدارشناختی این است که اینگونه تحقیق، شناخت شک‌ناپذیر به بار نمی‌آورد بلکه قصد دارد بسیاری از راه‌های "ممکن" را که ممکن است ما تجربه کنیم و به نحو معناداری جهان خود و روابط خود با دیگران را بفهمیم جستجو کند. علاوه بر این تحقیق

سومین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران
روش‌شناسی و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت

پدیدارشناختی‌آنگونه که ون منن می‌گوید نیاز دارد به یک پژوهش تاملی و یک ذوق توسعه یافته برای نوشتن متون نغز و پرمغز.

واژگان کلیدی: ون منن، تحقیق پدیدارشناسی، نوشتن پدیدارشناسانه، روش پژوهش تربیتی

منابع

- 1- جمادی، سیاوش (1385)، زمینه و زمانه پدیدارشناسی، تهران، ققنوس
- 2- نقیب زاده، میرعبدالحسین (1387)، نگاهی به نگرش‌های فلسفی سده بیستم، تهران: طهوری
- 3- Max van manen(1996) . phenomenological pedagogy and the question of meaning. Phenomenology and education discourse.
- 4- Max van manen(1989). by the light of anecdote. phenomenology + pedagogy.7. 232-256
- 5- Max van manen .(2006). writing qualitatively. or the demands of writing.
- 6- Qualitative Health research . Vol 16. No 5. 713-722.